

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Л. Яструбецька, О. Терешко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
e-mail: yastrubetska@gmail.com, tereshko_om@ukr.net*

Досліджено сутність фінансових інтересів суб'єктів господарювання та здійснено їх класифікацію. Розкрито моделі визначення головного фінансового інтересу підприємницьких структур та напрями ідентифікації їх пріоритетних фінансових інтересів.

Ключові слова: фінансові інтереси суб'єктів господарювання, фінансова безпека суб'єктів господарювання, моделі визначення головного фінансового інтересу суб'єктів господарювання, пріоритетні фінансові інтереси суб'єктів господарювання.

У кожному суспільстві складно переплетені різноманітні інтереси, рівень взаємоузгодженості яких зумовлює подальший розвиток як окремих індивідів та суб'єктів господарювання, так і держави та суспільства. Інтереси суб'єктів господарювання, зокрема у фінансовій сфері, тісно пов'язані з іншими різновидами інтересів. Вони можуть бути суперечливими та важко узгоджуваними між собою. Гострота розбалансованості фінансових інтересів суб'єктів господарювання з фінансовими інтересами дотичних до його діяльності структур породжує конфлікти й проблеми фінансової безпеки.

Проблеми гарантування фінансової безпеки підприємницьких структур розглядались в працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: І. Бланка, А. Єпіфанова, М. Єрмошенка, О. Підхомного, О. Терещенка та інших. Проте, на сьогодні в науковій літературі ще не достатньо висвітлено питання трактування змісту фінансових інтересів і визначення головного та пріоритетних фінансових інтересів суб'єктів господарювання.

В зв'язку з цим, актуальним на сьогодні є розкриття сутності та класифікації фінансових інтересів суб'єктів господарювання та шляхів визначення і реалізації головного та пріоритетних фінансових інтересів ділових одиниць.

Серед науковців нема єдиного бачення щодо трактування поняття "інтерес". Загалом інтереси пов'язують з потребами, однак не ототожнюють з ними. Зокрема, є

трактування інтересу як усвідомленої потреби або системи потреб [8, с. 9]. Згідно з такими поглядами, інтерес, відображаючи єдність усіх потреб, спрямований на відносини й життєві умови загалом, тоді як потреби орієнтовані на предметні цілі.

У сучасних економічних словниках інтерес визначено як “предмет зацікавленості, бажань та спонукальні мотиви діяльності економічних суб’єктів” [10, с. 159]. Одночасно інтерес трактують як головну рушійну силу економічних суб’єктів, яка має форму матеріальних, духовних, грошових та майнових інтересів.

Дослідження інтересів економічних суб’єктів набуває виняткової актуальності в умовах глобальної фінансової кризи як явища, зумовленого особливою роллю механізмів взаємних очікувань учасників ринку в розвитку критичних процесів, які кардинально змінюють співвідношення в економічних інтересах різних груп суб’єктів взаємовідносин. Це закономірно, адже економічне зростання є показником дієвості процесів саморегулювання в довготривалому періоді, оскільки їхня основа – це узгодження інтересів приватних економічних суб’єктів із суспільним інтересом та між собою, а вони, відповідно, ґрунтуються на потребі постійного зростання [5, с. 45].

Щодо трактування категорії “економічні інтереси”, то є такі підходи:

- економічний інтерес – реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб суб’єктів господарської діяльності [9, с.50];
- економічні інтереси – усвідомлене прагнення економічних суб’єктів задовольняти певні потреби, що є об’єктивним спонукальним мотивом їхньої господарської діяльності [3, с. 51];
- економічні інтереси відображають, по-перше, спрямованість господарської діяльності на збереження або поліпшення соціально-економічного стану, що його досягають за результатами задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього середовища; по-друге, реалізація економічних інтересів зумовлена місцем їхніх носіїв у системі соціально-економічних відносин [7, с. 14];
- реалізація інтересів є суб’єктивно-об’єктивним процесом предметно-практичної цілеспрямованості, вибіркової діяльності, у процесі якої конкретний суб’єкт намагається зміцнити чи підвищити свій соціальний статус, задовольняючи власні потреби, характер і способи задоволення яких детерміновані наявною системою суспільних відносин [8, с. 31].

Усвідомлення економічних інтересів спонукає суб’єктів до пошуку засобів задоволення економічних потреб і досягнення мети, що зумовлює провідну роль економічних інтересів у системі матеріального виробництва як рушійної сили різноманітних дій людей у межах усіх фаз суспільного відтворення.

У структурі економічних інтересів залежно від суб’єктів виділяють інтереси індивіда, корпорації, суспільства, держави [8, с. 9]. Реальним носієм будь-якого інтересу завжди є індивід. Як самостійного явища інтересу групи не існує. Є різні приватні інтереси членів групи, які взаємодіючи породжують певний усереднений

результат, який, однак, не можна розглядати просто як “середньозважену величину” різних інтересів. Рівень інтересу однієї групи, зазвичай, відрізняється від рівня інтересу іншої групи, суспільства загалом. Помилковою є думка про груповий інтерес як суттєву й стабільну характеристику. Насправді вона мінлива й несуттєва. Зі зміною складу групи або інтересів хоча б одного її члена сутність групового інтересу зміниться. Реальним поєднанням інтересів може бути лише включення окремим індивідом інтересів інших індивідів, груп у коло своїх інтересів.

Складовою частиною економічних інтересів є інтереси фінансові, які є формою прояву об'єктивних потреб підприємства в сфері його фінансової діяльності, збалансованих з потребами інших суб'єктів фінансових відносин, задоволення яких забезпечує реалізацію основних цілей фінансової діяльності на кожному етапі його фінансового розвитку [2, с. 27–28].

Фінансові інтереси підприємства, з одного боку, є орієнтиром його розвитку, а з іншого, – вони відображають характер його економічних відносин та потребу підприємства у безпечному й перспективному розвитку в нестабільному зовнішньому середовищі [6].

Під час визначення фінансових інтересів дослідники проблем фінансової безпеки акцентують увагу на специфіці фінансових відносин економічних суб'єктів. На їхню думку, фінансові інтереси є проявом економічних відносин підприємства та суперечностей фінансової діяльності самого підприємства [4, с. 23].

З одного боку, інтереси можуть бути чинниками виникнення й розвитку відносин, з іншого, – характер фінансових відносин визначає рівень реалізації фінансових інтересів.

Основними сутнісними характеристиками фінансових інтересів є такі:

1. Фінансові інтереси пов'язують об'єкт, тобто те, на що спрямований інтерес, і суб'єкт – того, хто конкретно має цей інтерес.

2. Суб'єктами фінансових інтересів підприємницьких структур є особи, що провадять фінансовий контроль над підприємством. Зазвичай, це власники суб'єкта господарювання, хоча в окремих випадках повноваження щодо формування фінансових інтересів можуть бути передані керівництву суб'єкта господарювання чи іншим уповноваженим особам.

3. Фінансові інтереси відображають потреби суб'єкта господарювання, задоволення яких забезпечує реалізацію основних цілей його фінансової діяльності.

4. Фінансові інтереси зумовлені об'єктивною необхідністю повного забезпечення всіма видами фінансових ресурсів для ведення ефективної фінансово-господарської діяльності.

5. Реалізація фінансових інтересів – це відображення спільної думки власників та менеджменту суб'єкта господарювання.

6. Фінансові інтереси забезпечуються завдяки використанню певних фінансових інструментів (технологій).

7. Фінансові інтереси суб'єкта господарювання є змінними в часі, їх уточнюють на кожному з етапів розвитку суб'єкта господарювання.

8. Фінансові інтереси суб'єкта господарювання можуть не узгоджуватися з фінансовими інтересами суб'єктів економічного оточення підприємства (покупців, постачальників, кредиторів, конкурентів) та інтересами внутрішніх служб підприємства. Необхідно намагатись максимально збалансувати фінансові інтереси суб'єкта господарювання з фінансовими інтересами дотичних до його фінансової діяльності структур.

Фінансові інтереси суб'єкта господарювання поділяють за такими критеріями :

1. За рівнем фінансово-господарської діяльності:
 - фінансові інтереси суб'єкта господарювання загалом;
 - фінансові інтереси окремих структурних підрозділів;
 - фінансові інтереси окремих проектів.
2. За об'єктним спрямуванням:
 - забезпеченість капіталом;
 - інвестиційна активність;
 - максимізація прибутку;
 - оптимізація відрахувань до бюджету;
 - зростання ринкової вартості акцій.
3. За суб'єктним спрямуванням:
 - фінансові інтереси власників;
 - фінансові інтереси керівництва суб'єкта господарювання;
 - фінансові інтереси персоналу.
4. За сферою фінансово-господарської діяльності:
 - у сфері інвестиційної діяльності;
 - у сфері кредитної діяльності;
 - у сфері емісійної діяльності;
 - у сфері інноваційної діяльності;
 - в інших сферах фінансової діяльності.
5. За рівнем значущості:
 - головний фінансовий інтерес;
 - пріоритетні фінансові інтереси;
 - другорядні фінансові інтереси.
6. За відношенням до суб'єкта господарювання:
 - внутрішні фінансові інтереси;
 - зовнішні фінансові інтереси.
7. За масштабом реалізації:
 - оперативні фінансові інтереси;
 - тактичні фінансові інтереси;
 - стратегічні фінансові інтереси.
8. За строковістю виділяють:
 - короткотермінові фінансові інтереси;
 - довготермінові фінансові інтереси.
9. За ступенем реалізації:
 - нереалізовані фінансові інтереси;

- частково реалізовані фінансові інтереси;
- реалізовані фінансові інтереси.

Захист фінансових інтересів суб'єктів господарювання передбачає, передусім, їхню чітку ідентифікацію. Це стосується визначення головного та пріоритетних фінансових інтересів суб'єкта господарювання.

На думку І. Бланка, формулювання головного фінансового інтересу безпосередньо пов'язано з основною метою функціонування суб'єкта господарювання, визначення якої описують такі моделі фінансового менеджменту [2, с. 32]:

1. Модель максимізації прибутку. Ця модель ґрунтується на теоретичних підходах класичної економічної теорії, зокрема, на висновку А. Сміта про те, що максимізація прибутку окремих суб'єктів господарювання приводить до максимізації суспільного добробуту. Уперше цю цільову модель сформулював французький економіст А. Курно в 1938 р. Однак згодом доведено, що максимізація прибутку не завжди забезпечує необхідні темпи економічного розвитку підприємств. Високий прибуток може бути використаний на цілі поточного споживання, унаслідок чого підприємство не матиме джерела фінансових ресурсів для подальшого розвитку. Крім того, високий рівень прибутковості може бути за високого рівня фінансового ризику, а також у разі погіршення інших показників фінансового стану, генеруючи загрозу банкрутства.

2. Модель мінімізації трансакційних витрат. Ця модель ґрунтується на теоретичних підходах основоположника неінституціоналізму Р. Коуза. Підприємство розглядають як систему складної мережі комерційних контрактів. Однак критерій мінімізації трансакційних витрат не забезпечує комплексної економії його ресурсів. Крім того, будь-яка економія витрат підприємства не може мати характеру глобальної цілі його функціонування, оскільки не пов'язана з розвитком.

3. Модель максимізації обсягу продаж. Цей цільовий критерій відображає результати ділової активності підприємства, генерує максимізацію прибутку, сприяє активізації маркетингових зусиль підприємства та постійному вдосконаленню технології виробництва. Однак споживчий вибір товарів є функцією мінливого ринкового середовища та може звести нанівець усі зусилля підприємства з просування товару на ринок. Недоліком цієї моделі є також те, що хоча її цільова функція підтримує зростання доходів підприємства, вона, однак, практично не пов'язана з економією її витрат.

4. Модель максимізації темпів зростання продаж. Цільовою функцією в цьому випадку є темпи зростання обсягу продаж. Однак у цій моделі наявні і темпи зростання операційного прибутку, і основні пропорції його розподілу. Перевага цієї моделі – чітке спрямування на стратегічну перспективу. Недоліком є те, що модель може успішно функціонувати лише за умови стійкого попиту на продукцію та незмінних цін, що в умовах високих коливань кон'юнктури ринку є сумнівним.

5. Модель забезпечення конкурентних переваг. Ця модель відображає результати діяльності практично всіх основних служб суб'єкта господарювання.

Однак конкурентна перевага як поняття характеризує відносне становище підприємства в межах конкретної галузі, тоді як значна частина середніх і великих підприємств – багатогалузеві.

6. Модель максимізації доданої вартості. Додану вартість, створену суб'єктом господарювання, обчислюють як різницю між доходами від реалізації продукції за певний період та сумою витрат на сировину, матеріали, придбані у зовнішніх постачальників. Отже, додана вартість охоплює всі внутрішні витрати підприємства з виробництва та реалізації продукції, а також прибуток. Перевагою такого підходу є те, що забезпечується максимізація економічних інтересів не лише робітників та менеджерів, а й власників суб'єкта господарювання. Однак ця модель створює конфлікт з інтересами кінцевих покупців продукції, які не готові платити вищу ціну за продукцію. Тому сфера застосування цієї цільової функції має обмежений характер – її можуть використовувати лише підприємства, що випускають ексклюзивну продукцію.

7. Модель максимізації ринкової вартості суб'єкта господарювання. Згідно з цією моделлю, основна мета функціонування підприємства – максимізація добробуту його власників. Упродовж останнього десятиліття ця концепція отримала пріоритетний розвиток у США, Європі, Японії та ін. Ця модель передбачає, що всі управлінські рішення в будь-якій сфері діяльності суб'єкта господарювання повинні бути спрямовані, на забезпечення постійного зростання його вартості на ринку. Основні переваги цієї моделі такі:

- визначає власників як основних суб'єктів у сфері фінансових інтересів;
- інтегрує основні цілі та завдання ефективного функціонування різних служб суб'єкта господарювання;
- є одним із ефективних засобів контролю інвесторів за діями менеджерів суб'єкта господарювання;
- гармонізує поточні та перспективні цілі розвитку суб'єкта господарювання;
- є критерієм ефективності використання капіталу суб'єкта господарювання;
- надає найповнішу інформацію про функціонування суб'єкта господарювання порівняно з іншими оціночними показниками.

Проблема співвідношення та пріоритетності фінансових інтересів суб'єктів господарювання є дискусійною. Однак чимало вчених головним фінансовим інтересом будь-якого суб'єкта господарювання в умовах ринкової економіки вважають максимізацію його ринкової вартості.

Одночасно з визначенням головного фінансового інтересу суб'єкта господарювання окреслюють його пріоритетні фінансові інтереси:

- підвищення рентабельності;
- достатність фінансових ресурсів на всіх етапах майбутнього розвитку суб'єкта господарювання;
- фінансова стабільність суб'єкта господарювання в процесі його розвитку;
- запобігання фінансовим кризам та їхня ліквідація;
- високий рівень інвестиційної активності та ефективність інвестицій;
- високий інноваційний рівень фінансової діяльності суб'єкта господарювання;

- нейтралізація загроз фінансово-господарській діяльності суб'єкта господарювання.

Фінансові інтереси суб'єкта господарювання та стратегічна ціль його діяльності є взаємозумовленими та взаємовизначальними. Тому несвоєчасність і часткова реалізація головного та пріоритетних фінансових інтересів або цілковита неможливість їхнього забезпечення можуть не лише призвести до негативних наслідків як для суб'єкта господарювання, так і в його фінансових відносинах з навколишнім середовищем, але й перешкодити досягненню стратегічної цілі функціонування загалом.

Список використаної літератури

1. Бельченко О. А. Хозяйственный механизм реализации экономических интересов субъектов экономики как фактор эффективного развития производства / О. А. Бельченко, А. В. Саяпин // Соц.-экон. явления и процессы. – 2011. – № 12. – С. 31.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – Киев : Ника-Центр; Эльга, 2004. – 784 с.
3. Економічна теорія : Політекономія : [підручник] / [за ред. В. Д. Базилевича]. – К. : Знання-Прес, 2001. – С. 51.
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави : національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
5. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : [монографія] / Я. А. Жаліло. – К.: НІСД, 2003. – 368 с.
6. Загорельська Т. Ю. Управління фінансовими ризиками на рівні підприємства / Т. Ю. Загорельська // Вісник Хмельницького ун-ту. – 2009. – № 3, Т. 1. – С. 168–173.
7. Канапухин П. А. Система экономических интересов и их роль в мотивационном механизме / П. А. Канапухин, Ю. А. Хаустов // Вестник ВГУ. Серия экономика и управление. – 2004. – № 2. – С. 11–21.
8. Підхомний О. М. Фінансова безпека України : інструменти і стратегії формування : [монографія] / О. М. Підхомний. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 320 с.
9. Політична економія : [навч. посібник] / К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв [та ін.] ; [за ред. д-ра екон. наук, проф. К. Т. Кривенка]. – К. : КНЕУ, 2001. – 50 с.
10. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 480 с.

References

1. Bel'chenko, O. A. & Sayapin, A. V. (2011). Khozyaystvennyy mekhanizm realizatsii ekonomicheskikh interesov sub'jektov ekonomiki kak faktor effektivnogo razvitiya proizvodstva [The economic mechanism for the implementation of the economic interests of economic subjects as a factor in the effective development of production]. *Sots.-ekon. yavleniya i protsessy – Social.-econ. phenomena and processes*, 12, 31 [in Russian].

2. Blank, I. A. (2004). *Upravleniye finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiya [Management of financial security of the enterprise]*. Kiev: Nika-Center; Elga [in Russian].
3. Bazylevych, V. D. (Eds.) (2001). *Ekonomichna teoriya : Politekonomiya [Economic Theory: Political Economy]*. Kyiv. : Znania-Pres [in Ukrainian].
4. Yermoshenko, M. M. (2011). *Finansova bezpeka derzhavy : natsional'ni interesy, real'ni zahrozy, stratehiya zabezpechennya [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]*. K. : Kyiv. nacz. torg.-ekon. un-t. [in Ukrainian].
5. Zhalilo, Ya. A. (2003). *Ekonomichna strategiya derzhavy: teoriya, metodologiya, praktyka [Economic strategy of the state: theory, methodology, practice]*. K. : NISD [in Ukrainian].
6. Zahorel'ska, T. Yu. (2009). Upravlinnya finansovymy ryzykamy na rivni pidpryyemstva [Management of financial risks at the enterprise level]. *Visnyk Khmel'nyts'koho un-tu - Bulletin of Khmelnytsky University – Bulletin of Khmelnytsky Univ.*, 3 (1), 168-173 [in Ukrainian].
7. Kanapukhin, P. A., & Khaustov, Yu. A. (2004). Sistema ekonomicheskikh interesov i ikh rol' v motivatsionnom mekhanizme [System of economic interests and their role in the motivational mechanism]. *Vestnik VGU. Seriya ekonomika i upravleniye. – Bulletin of the Voronezh State University. Series Economics and Management*, 2, 11–21 [in Russian].
8. Pidkhomnyy, O. M. (2014). *Finansova bezpeka Ukrainy: instrumenty i stratehiyi formuvannya [Financial security of Ukraine: tools and strategies of formation]*. Lviv: Ivan Franko National University [in Ukrainian].
9. Kryvenko, K. T., Savchuk, B. C., & Belyayev, O. O. ta in. (2001). *Politychna ekonomiya [Political Economy]*. K. : KNEU [in Ukrainian].
10. Rayzberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., & Starodubtseva, Ye. B. (2001). *Sovremennyy ekonomicheskyy slovar' [The Modern Economic Dictionary]*. M.: INFRA-M [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 14.09.2019

Прийнята до друку 23.10.2019

FEATURES OF PROVIDING BUSINESS FINANCIAL INTERESTS

L. Yastrubetska, O. Tereshko

Ivan Franko National University of Lviv

79008, Lviv, Svoboda Avenue, 18

e-mail: yastrubetska@gmail.com, tereshko_om@ukr.net

The article substantiates the necessity of studying the interests of economic entities. The essence of concepts of “interest”, “economic interest”, “financial interest” is determined. The basic characteristics of financial interests of business entities are revealed. It is emphasized that financial interests reflect the needs of an entity, the satisfaction of which ensures the implementation of the main objectives of the entity financial activity. It is also stated in the article that the financial interests of the entity are variable in time and may not coincide with the

financial interests of the entities of the enterprise economic environment. Therefore, it is necessary to try to balance as far as possible the financial interests of the entity with financial interests of the other subjects tied to its financial activities. The article deals with the classification of financial interests of economic entities according to certain criteria.

It is emphasized that, on the one hand, interests can be factors of origin and development of relations, on the other - the nature of financial relations determines the level of realization of financial interests.

The financial interests of enterprises are divided by the level of financial and economic activity, by object, by subject, in the sphere of financial and economic activity, by the level of significance, with respect to the subject of economic activity, by scale, by maturity, by degree of implementation. Particular attention in the article is devoted to the description of models of determining the main financial interest of business structures. Priority financial interests are also identified.

Key words: financial interests of economic entities, financial security of economic entities, models of determining the main financial interest of economic entities, priority financial interests of economic entities.